

Farkas Anikó

FÉLELEM ÉS FÉLELEMKELTÉS A Magyar Gárda-ügy*

„A magyar demokrácia válságban van. Válságban van, mert félelemben él. Kétféle félelem gyötri: fél a proletárdiktatúrától, és fél a reakciótól. Tárgyi okok nem indokolják egyik félelmet sem [...] Ha az ország nem tud kiszabadulni a félelemnek ebből a csapdájából, előbb-utóbb óhatatlanul kettészakad egy ostobán feltett alternatíva körül [...] A kettő között elsikkad minden nyugodt és biztos reformpolitika, és újból kátyúba jut az ez év elején oly nagy reményekkel megindult magyar demokratikus fejlődés.”

Bibó István¹

A fenti idézetnek két fontos tulajdonsága van. Az egyik, hogy szerzője rendkívül széles körben és nagy hatással bírt és bír a tágabb értelemben vett politikai gondolkodásra, illetve gyakran közelíti meg érdeklődése tárgyát – a politikumot – pszichologizáló-intuitív attitűddel. A másik jellemző az idézet tartalmára vonatkozik, mely többek között arra világít rá, milyen alapvető eleme a politikai diskurzusoknak, identitás- és ellenségképzéseknek az emberiség egyik legősibb érzelmmintája, a *félelem*. Bibó Istvánnál az a – később széles körben ismertté és elfogadottá vált – gondolat jelenik meg, mely szerint a magyar társadalom sajátossága és egyben legnagyobb problémája a politikát két eltérő megközelítésből szemlélők egymással szembeni félelme.

E gondolat erősen motiválta jelen cikk szerzőjének kíváncsiságát és témaválasztását. A dolgozat alaptézise, hogy a *félelem* és a *félelemkeltés*, melyek e kontextusban egymáshoz szorosán kapcsolódó fogalmak, a politikai identitásképzés, véleményformálás és – akár szervezésre, akár más cselekvésre történő – mozgósítás alapvető fontosságú eszközei. A szerző célja megvizsgálni és bemutatni, hogy megfigyelhető-e – s ha igen, milyen módszerekkel – a félelem és félelemkeltés jelensége a magyar politikai rendszer „hétköznapi”, a napi politikai aktusokban megjelenő működésében.

A dolgozat keretei ennek a nagyobb egésznek természetesen csak egy kis szeletének bemutatására alkalmasak, ezért a vizsgálódás célja most a hazai baloldal² félelmeinek és

* A szerző ezúton szeretne köszönetet mondani oktatóinak (Mándi Tibornak, Navracsics Tibornak és Tóth Csabának) a kezdő lépések során nyújtott segítségért, továbbá Körösenyi Andrásnak, Mráz Ágostonnak és Pesti Sándornak jelen cikk első változatához fűzött megjegyzéseiért.

¹ BIBÓ István: *A magyar demokrácia válsága* = BIBÓ István: *Válogatott tanulmányok*, II., Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern, 1984, 639.

² A „baloldal” megnevezést a cikk széles értelemben használja, kiterjesztve azt a kulturális törésvonal mentén libertáriánusnak tekinthető MSZP és SZDSZ politikusaira, értelmiségi holdudvarára egyaránt. A politikusokat és az értelmiségi holdudvart Körösenyi András politikai elite és politikai osztályra vonatkozó

félelemkeltési eszközeinek bemutatása egy közelmúltbeli példán, az úgynevezett Magyar Gárda-ügyön keresztül.

Bevezetés

Félelem és félelemkeltés igen szubjektív fogalmak, különösen, ha a jelenségnek csupán egy önkényesen kiválasztott szeletét kívánom e cikk keretei között bemutatni, ezért szükséges lehet néhány fontos distinkció meghatározása a dolgozat céljával, eszközeivel kapcsolatban.

1. Nem kívánom a félelemkeltés motívumát normatív értelemben vizsgálni, tehát nem fogom állítani, hogy morális jelzőkkel értelmezhető vagy minősíthető („jó” vagy „rossz”) eszközről van szó. A politikai racionalitás világa érdekel elsősorban, így a félelemkeltés léte, szerepe és jellemzői is ebben a kontextusban nyernek értelmezést.

2. Nem vizsgálom, hogy a belpolitikai élet szereplőinek bármelyike kizárólagosan vagy valamely másik szereplőnél nagyobb arányban alkalmazza-e a félelem retorikájának eszközét, továbbá azt sem, hogy valamely szereplő általi használata károsabb-e bármilyen szempontrendszer szerint. Nem nevezhető meg a jelenség kiindulópontja, így az eszközt elsőként használatba vevő politikai oldal sem.

3. Nem állítom továbbá, hogy kvantitatív módon felmérhető lenne a félelemkeltés eszközének a társadalomra gyakorolt hatása, hiszen a politikai cselekvések és diszkurziók együttesen alkotják azt az összetett hatásrendszert, amely az állampolgár politikai gondolkodását és viselkedését formálja, így annak egyes elemei nem vizsgálhatóak önállóan.

4. Végül nem állítom, hogy a vizsgált ügy – a Magyar Gárda-ügy – kapcsán bemutatott „baloldali félelem” alaptalan, komolytalan, őszintétlen vagy pusztán taktikai célzatú lenne, ahogy azt sem, hogy a szereplők egyformán gondolkoznának és viselkednének, illetve egyazon céllal cselekednének.

A dolgozat két – eltérő súlyú – egység mentén épül fel. Első része röviden kitér arra, hogy a választópolgárok mozgósítási és az identitásképzési eszközeinek fontos része a politikai kommunikáció, s ezáltal a nyelv is – mint a kommunikáció megtestesítője. Ebben az értelmezési keretben állításom szerint a félelem motívuma is elhelyezhető.

A dolgozat második, nagyobb egysége mutatja be az úgynevezett Magyar Gárda-ügyet. A választás két okból esett éppen erre a jelenségre. Egyrészt mert a megalakulás híre hosszú ideig tudta uralni a napirendet, így (köz)véleményformáló hatása semmiképpen nem elhanyagolható, másrészt a különböző politikai szereplők, illetve a hivatásos véleményformálók (újságírók, riporterek, más értelmiségiek) Magyar Gárdával kapcsolatos reakciói, kommunikációs eszközei és ezek hálózatai igen összetett, jól vizsgál-

definíciója alapján vehetjük egy kalap alá (vö. KÖRÖSÉNYI András – TÓTH Csaba – TÖRÖK Gábor: *A magyar politikai rendszer*, Osiris, Budapest, 2003). A dolgozat a „jobboldal”, illetve a „jobboldal vezető ereje” megfogalmazással illeti a Fideszt, a „radikális jobboldal” fogalmát pedig az esetek többségében a Jobbik és a Magyar Gárda elnevezésű szervezetekre szűkíti majd.

ható rendszert alkotnak. Elsődleges célom e fejezetben a gárdával szembeni retorikai félelemkeltés vizsgálata, valamint a szervezetnek a legnagyobb ellenzéki párttal való összemérésének bemutatása lesz, diszkurzív elemzés segítségével. Végül az összegzésben kísérletet teszek néhány megállapítás, következtetés, illetve további kérdések megfogalmazására.

I. Politikai és kommunikáció – A félelem retorikája

Már az ókori görög poliszokban is a retorika, a meggyőzés művészete volt az egyik legfőbb politikai tevékenység, és napjainkban sincs ez másként. Jelentősen bővült azonban a meggyőzés művészetének eszköztára, s mára nem csupán a retorikát, hanem a politikai kommunikáció szinte valamennyi szegmensét ide sorolhatjuk.

Amikor társadalomtudósok, elemzők különböző elméletek mentén arra keresik a választ, hogy milyen tényezők motiválják az állampolgárokat párt- és identitásválasztásaik során, ritkán maradnak ki a felsorolásból a politikai kommunikáció eszközei, hiszen azok önmagukban is egyértelmű hatással bírnak a szavazók mozgósítására, döntéseire. Napjainkra a különböző választási eseményeken túl is elválaszthatatlanná vált a *politikai kommunikáció* és a *politikai valóság* fogalma, mivel valamennyi esemény vagy jelenség a róla folytatott beszéd (diskurzus) révén nyeri el politikai értelmét és jelentését. Ebből következően a politika világában minden korábbinál fontosabbá vált a *nyelv*, a nyelvhasználat is. Legyen szó bármilyen témáról, a politika bármely szegletéről, az egyik legfontosabb összetevőjének minden bizonnyal e nyelvi megformálást kell tekintenünk – mind nyelvtani, mind szókincs- és stílusbeli értelemben. Valamennyi politikából érkező tartalom ezen a formán keresztül éri el célját, így korántsem mindegy, hogy a forma mint eszköz hogyan módosítja a célzott tartalmat. Különösen amióta a tartalomról folytatott diskurzus sokkal fontosabbá vált az üzenetek közvetítésében, mint maga a tartalom.

A napi politikai szintű érvelésekkel és összecsapásokkal párhuzamosan tehát megjelent egy *nyelvpolitikai küzdelem* is,³ amely elsősorban a különböző médiumokban, gyakran értelmiségiek részvételével zajlik, bár az is előfordul, hogy politikusok veszik át az elsőként értelmiségi véleményformálók által használatba vett fordulatokat. Ez a nyelvpolitikai küzdelem szoros összefüggésben áll a társadalmi törésvonalakkal, illetve az egyes pártok ideológiai meghatározottságával, amely olyankor a használt nyelvet is meghatározhatja. Jellegéből adódóan a racionális érvelések helyett nagyobb súlyt helyez az érzelmi meggyőzésre, melynek főbb elemei többek között a morális fölény, a siker, az együttérzés, valamint a *félelem* és a gyűlölet lehetnek.

A cikk során elemzett kommunikációs mechanizmusok megértése szempontjából érdemes lehet a baloldal ön- és jobboldal-képének, valamint retorikai eszközeinek néhány általános jellemzőjét kiemelni. A baloldal önmagát elsősorban demokratikus, bé-

³ Lásd erről bővebben POKOL Béla: *A nyelvpolitikai küzdőtér* = BIHARI Mihály – POKOL Béla, *Politológia*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 371–373.

keszerető erőként definiálja, mely gyakran a nemzeti egységteremtő és konszenzuskereső szerepében tűnik fel. Ehhez képest a Fideszt mint nem eléggé demokratikus és túlzottan konfliktusorientált szereplőt „teremti meg”.⁴ A Fidesszel és vezetőjével kapcsolatban gyakran használt negatív jelzők például: spirituális, populista, fundamentalista, antiparlamentáris, antidemokrata, protekcionista, nacionalista, demagóg. E jelzők és jellemzők a szerző véleménye szerint koherens rendszert alkotnak, így azokra bármely, a jobboldallal is kapcsolatos téma vagy ügy esetén lehet építeni kommunikációs elemeket. Erre fogunk látni példákat a Magyar Gárda-ügy vizsgálatakor is.

II. A Magyar Gárda-ügy

A dolgozat a jelenséggel kapcsolatban megfogalmazható kérdések közül elsősorban arra keresi a választ, hogy milyen szerepet játszott a félelem és a félelemkeltés a gárda megalakulása körül kialakult diskurzusban, illetve az ügy jelentőségének növekedésében. Vizsgálja továbbá, hogy az egyes pártoknak milyen szerepe és érdeke volt a folyamatban.

A cikk keretei természetesen nem teszik lehetővé, hogy vizsgálódásomat a Magyar Gárda megalakulásától napjainkig kiterjesszem, ezért a gárdával kapcsolatos elemzéshez egy zárt időintervallumot választottam. A vizsgálat 2007. augusztus 3-ával, a megalakulás (az avatási ünnepség) bejelentésével kezdődik, és szeptember hónap végéig tart. A választás azért esett erre az időszakra, mert ekkor a legintenzívebb a gárda médiajelenléte, illetve a szeptember második felében készült közvélemény-kutatások azt mutatják, eddigre a választópolgárok túlnyomó többsége már tudomást szerzett és véleményt alkotott a szervezetről. A napirend vizsgálatához elsősorban a Vision Consulting elemzéseit,⁵ illetve az Országgyűlési Könyvtár Képviselőtájékoztató Osztályának média szemléit⁶ voltak segítségemre.

A Gárda-ügy röviden

A Magyar Gárdát 2007 júniusában tíz alapítóval jegyeztette be Vona Gábor, a Jobbik elnöke. Önmagukat hagyományörző és kulturális egyesületként jelölték meg, amelynek célja a „nemzeti önvédelem kereteinek” megteremtése. A szervezet létrejötte ellen parlamenti pártok, civil és kisebbségi szervezetek, hazai és külföldi politikusok tiltakoztak.

⁴ Vö. SZABÓ Márton: *Ellenfél és ellenség a politikában*, Politikatudományi Szemle 2007/1., 7.

⁵ A Vision Consulting által alkalmazott módszertan lényege: vezető, az „ingerküszöböt” átlépő ügynek tekintik azokat, amelyekben magyar politikai pártok és szereplők érintettek, és amelyek az alábbiak közül legalább két helyen megjelennek: valamelyik országos televíziós csatorna híradójában vezető hírként; vezető internetes hírnaplón nyitóoldalon; országos politikai napilap első oldalán.

⁶ A Magyar Gárda megalakulásával és annak társadalmi, politikai reakcióival foglalkozó írások, hírek, publicisztikák és interjúk szelektív összeállításai, melyek forrásai az internet, az MTI Sajtóadatbank és az Observer Médiafigyelő. Köszönet érte az Országgyűlési Könyvtárnak.

Legelsőként, 2007. augusztus 3-án a Magyar Munkáspárt 2006 nevű szervezet fordult a Legfőbb Ügyészséghez, hogy semmisítse meg a Magyar Gárda Egyesület bejegyzését, és tiltsa be a szervezetet. A Magyar Gárda első 56 tagja 2007 augusztusában a Budai Várban, a Szent György téren tette le esküjét. A gárda zászlóbontása éles reakciókat váltott ki a politikai szereplőkből. (Azóta a szervezet túlvan negyedik avatási ceremóniáján, legutóbb 2008. október 25-én avattak fel négyszáz gárdistát, köztük gyerekeket. A Fővárosi Bíróság 2008. december 16-án első fokon betiltotta a Magyar Gárda Egyesületet.) Az MDF kezdeményezésére augusztus 31-én a parlamenti pártok nemzetközi ötpárti sajtótájékoztatót tartottak a Magyar Gárdáról.

Módszertani háttér⁷

Hazánkban a politikai napirend sokáig a politikatudományon inkább kívül eső határterületet jelentett, mára azonban elfogadott, hogy az ugyanúgy egyedi jellemzője egy adott politikai rendszernek, mint az intézményrendszer vagy a politikai kultúra. Azért érdemes vizsgálni, mert növelheti politikai tudásunkat, és segíthet abban, hogy a politikai rendszer belső dinamikáját, folyamatjellegét jobban megértsük. A napirend fogalmának sokféle elmélete közül jelen cikk szerzője egy dinamikus, a napirendet interakciók kölcsönhatásaként értelmező változatot alkalmaz (*agenda-setting*).

E dinamikus szemlélet szerint a napirend egyik eleme a *priming*, vagyis a figyelem irányításának hatása, melynek eszköze a szelekció és a gyakoriság. Ez elsősorban a politikai napirendelemzésen keresztül válik megragadhatóvá. Számos vizsgálat jutott arra a következtetésre, hogy a média és a közvélemény napirendje között egyértelmű korreláció mutatható ki. Kutatások bizonyították azt is, hogy a hatás a médianapirend elsőbbsége mellett működik: azaz a média napirendjét követi a közvélemény napirendje.⁸ Előbbi befolyásolása így értelemszerű célja a politikai szereplőknek. Fontos megjegyezni, hogy a napirend befolyásolásáért folytatott küzdelem alakulása sokszor nem azon múlik, hogy egy adott (eredendően semleges) témát melyik politikai aktor tudja a saját javára fordítani, hanem azon, hogy melyikük tudja a saját témáit napirenden tartani.⁹

Emlékeztet, hogy 2007 augusztusában a „politikai uborkaszegz” ellenére (vagy épp annak köszönhetően) óriási médiavisszhangot váltott ki a Magyar Gárda megalakulása és az első gárdisták avatási ünnepe. A gárda megalakulásával kapcsolatos és az erre épülő kormányzati kommunikációs offenzívának köszönhető hírek közel két hétig (augusztus második felében) tematizáltak magabiztosan, s az egyesület több mint egy hónapig volt a média állandó szereplője.¹⁰ A kronológiát és a napirendet vizsgálva azt látjuk, hogy augusztus során alapvetően mindkét oldal a saját, többször kipróbált és a politikai közbeszé-

⁷ TÖRÖK Gábor: *A politikai napirend*, Akadémiai, Budapest, 13–55 alapján.

⁸ Lásd erről bővebben *Uo.*

⁹ Lásd *Uo.*

¹⁰ Három nagy elemző-közvéleménykutató intézet (Forsense Kft., Political Capital, Vision Consulting) archív adatbázisai és elemzései alapján juthatunk erre a következtetésre.

det nyomon követőknek semmilyen meglepetéssel nem szolgáló toposzaiból építkezett. A jól ismert koreográfiáknak megfelelően a kormánypártok kezdeményező támadásba lendültek, és a legnagyobb ellenzéki párt egyértelmű elhatárolódását követelték, miközben a nagyobb hatás érdekében igyekeztek össze is mosni azt a radikális és szélsőjobboldallal, a Fidesz pedig figyelemelterelésről és hiszterizálásról beszélt, illetve a kormányt hibáztatta. A baloldali kommunikációs üzenete emellett kettős: egyfelől igyekezett a gárdát minél veszélyesebb alakulat képében feltüntetni, aminek egyik eleme épp a Fidesz el nem határolódásának hangsúlyozása (amely így segítheti a radikális szervezetet); másfelől pedig ezzel magát a legfőbb politikai ellenfelet is félelmetes, veszélyes tényezőként jeleníthette meg. Szeptemberben a Magyar Gárda már csak szórványosan szerepelt a hírekben, a hetilapok publicisztikáiban ugyanakkor még jelentős figyelmet kapott. A visszaesés egyrészt az új politikai ügyek megjelenésének, másrészt a pártok (különösen az MSZP) érdektelenségének köszönhető. Hírértékkel egyedül a toborzóakciók és az országjáró körút állomásainak bejelentései és az ezekkel kapcsolatos konfliktusok bírtak.

A vizsgált szövegek alapján kijelenthető, hogy a Magyar Gárda azért tudott ekkora médiavisszhangot elérni, mert abban a kormány is érdekelt volt. Nem véletlen, hogy a szervezet többször jelent meg a hírekben a kormány jóvoltából, mint saját jogon. (A politikai élet marginális szereplői önerőből ritkán képesek napokon keresztül a címlapokon maradni.)¹¹ A kormány kommunikációs offenzívája és az erre „rásegítő” értelmiségi vélemények tehát rámutattak, hogy a napirend általában nem egyszerűen kialakul, hanem a különböző politikai aktorok tudatos erőfeszítései, érdekei, gondolatai határozzák meg. (Nem kizárva ezzel, hogy a gárdával kapcsolatosan jelentkező attitűdök nagy része valós, őszinte félelmeken alapul.)

Annak, hogy a kormányoldal számára a „radikális veszély” témájának napirenden tartása egyértelműen kedvezőnek bizonyult és érdekében állt, számos oka volt. Létezik egyrészt az imént említett hagyományos és valós félelem a baloldalon a szélsőségek térhódításától, mellyel szemben a baloldal erőinek fel kell lépniük.¹² A téma napirendre kerülése másrészt alkalmasnak bizonyult arra, hogy elterelje a figyelmet és a közbeszédet a rossz gazdasági adatokról, és feledtesse a kormány régóta tartó népszerűtlenségét. Végül a jobboldal vezető erejének elhatárolódásra való többszöri felszólításával a baloldal „politikai sarokba” szoríthatta a Fideszt, amely sem a téma teljes bojkottálását, sem az egyértelmű elhatárolódást nem vállalhatta fel. A baloldal tehát politikailag racionális módon igyekezett az egyesület megjelenését saját javára fordítani, s ami a napirend alakulását illeti, ez kétségkívül sikerült is neki.

A fentiek alapján megfogalmazható további kérdések, hogy a tematizáció önmagában jár-e valamilyen hatással a köztudatban kialakuló véleményekre, illetve hogy milyen további eszközök segíthetik az abban érdekelt politikai szereplőt (jelen esetben tehát a kormányoldalt) álláspontjának tudatosításában.

¹¹ Vision Consulting-elemzés: *Politikai napirend 2007 augusztusában (31-34)*. Napirenden: a Magyar Gárda, www.visionconsulting.hu/cgi-bin/cikk.php?catid=1.

¹² Bővebben a következő alfejezetben.

A válaszadást segítheti a dinamikus napirendi szemlélet másik eleme, az úgynevezett *framing*-hatás, amely a már napirendre került ügyek tartalmi keretezése, tehát például a különböző diskurzusok megteremtése révén hat. A következőkben ezért a baloldal Magyar Gárdával kapcsolatos kommunikációjának retorikai és diszkurzív elemeit vizsgálom.

„*Framing*” – A Magyar Gárda-ügy keretezése: retorikai és diszkurzív elemek

„Minden politikai jelenség úgy keletkezik és hal el, hogy a politizáló ember valamilyen értelmet hoz létre és ejt el, valaminek valamilyen jelentést és jelentőséget tulajdonít: beszélve cselekszik és cselekedve beszél.” Ez Szabó Márton diszkurzív politikatudományi elméletének (*A diszkurzív politikatudomány alapjai*, 2003) egyik alaptézise, mely szerint a politika a nyelvi megnyilatkozások egyfajta valóságkonstruálása, értelemadása. E szemlélet inspirálta a Magyar Gárdával kapcsolatos kommunikáció vizsgálatának egyik módszertani pillérét, melyet az alábbiakban fejtek ki.

Az egyes diskurzusokkal kapcsolatosan először kiemelem a legfontosabb jellemzőket és megállapításokat, majd néhány idézettel támasztom alá a diskurzus létét. Az illusztrációként szolgáló szövegek kiválasztáskor igyekeztem többféle sajtótermékből, forrásból¹³ idézni, hogy ezzel is szemléltessem, nem marginális véleményekről, hanem a lehető legszélesebb körhöz eljuttatott állásfoglalásokról van szó. Az egyes források alapjának kiválasztására is igaz ez a széleskörűség: nem csupán politikai szereplők megnyilvánulásait veszem górcső alá, hanem az úgynevezett „véleményformáló értelmiségét” is. Az értelmiség által megfogalmazottak a közbeszéd részévé válnak, így hatást gyakorolnak a politika szereplőire és a választópolgárokra is.

(1. „*A Magyar Gárda egyedülálló, eddig soha nem látott jelenség*”) – Az első ilyen diskurzus, hogy a Magyar Gárda megalakulása példa nélküli a magyar történelemben, de legalábbis a harmadik köztársaság demokráciájának történetében. (Gyakran előfordul az is, hogy a korábbi hungarista mozgalmakhoz hasonlították tevékenységét.) A narratíva¹⁴ értelemszerűen a szervezet azon tulajdonságait hangsúlyozza, amelyek azt egyedülállóvá, egyedülállóan félelmetessé és veszélyessé teszik. Ezen belül is az érveknek három típusát figyelhetjük meg.

Az *első* a külsőségek – vagyis az egyenruha, a tagok kinézete, a jelvény és a felszerelés – bemutatása és nyomatékosítása, mellyel kapcsolatban több megszólaló politikus és értelmiségi is a náccikkal való hasonlóságot emeli ki. A *második* csoportba sorolhatók a szervezeti és személyi legitimáció által okozott aggodalmak. Egyrészt tehát az, hogy a Jobbik – a Fidesszel való együttműködés révén – néhány önkormányzatban a közhatalomból is részesül, másrészt, hogy a jognak nincsenek eszközei a szervezet feloszlásához, betil-

¹³ Itt televíziók, rádiók műsorában elhangzott szövegekből is mutatok be idézeteket, hiszen – bár ezeket nem tudtam a teljesség igényével vizsgálni – az élő beszéd több emberhez, nagyobb hatásfokkal is elérhet.

¹⁴ A *narratíva* fogalma e dolgozat keretei között a *diskurzus* szinonimájaként szerepel.

tásához. Az egyedüliséget itt tehát az jelenti, hogy a Magyar Gárda nem szervezetlen (lásd Jobbik), nem illegitim (lásd: be van jegyezve) és nem elszigetelt (lásd: együttműködik vele a Fidesz is) módon működik. Végül *harmadikként* a vélt vagy deklarált célok – a katonai kiképzés, az államhatalom megdöntése, kisebbségek üldözése – teszik a nyilatkozók szemében egyedülállóvá és példa nélkülivé a Magyar Gárdát.

Egyértelműen a náci és nyilas rohamosztagokra emlékeztet, mind külsőségeiben, mind szellemiségében ez az alakulat, amely csak azért jöhet létre, mert a magyar gyűlekezési törvény megengedő az induláskor. (Gusztos Péter, ATV, augusztus 12.)

Most az eddigiektől eltérően nem fekete ruhás látvány-nácikról van szó, hanem a közhatalomból is részesülő, és alkotmányos, hatósági eszközök által csak nehezen akadályozható szervezetről [...] retorikájukból mégis valószínűsíthető, hogy „kéznél lévő ellenségeire” fog támadni (romák, melegek, komcsik) [...] (Magyar Narancs, augusztus 16.)

A Magyar Gárda célja éppen a már meglévő szervezetek integrálása és lefedése, legitimációjukat ráadásul olyanok erősítik, mint Für Lajos. (Riba István, HVG, augusztus 23.)

Azt mondják, itt volt Bácsfi Diána vagy Szabó Albert, mi volna a különbség. A napnál is világosabb: annyi a különbség, hogy az említettek a politikai élet peremén helyezkednek el. Ami pedig most történik, az legfeljebb egy vagy kétlépésnyi távolságra van a magyar Parlamenttől, vagy még annyira sem. Itt személyi, szervezeti, politikai kapcsolódások vannak. (Gyurcsány-blog, augusztus 30.)

A rendszerváltás óta ez az egyetlen szervezet, amely az állam, és nem valamely politikai erő ellen irányul. Anarchista, és teljesen más, mint bármi amit eddig láttunk. (Szilágyi Mihály, ÉS, augusztus 30.)

(2. „*A Magyar Gárda rettegésre ad okot és veszélyes a demokráciára*”) – A vizsgált időszak diskurzusa-
it végigkísérő kérdés, hogy „kell-e félni a gárdától?” Erre valamennyi, az ügyben meg-
nyilatkozó fontosabb¹⁵ társadalmi-politikai szereplő reflektál. A válaszok részletessége,
indoklása, stílusa igen különböző, ám végső következtetésük szinte kizárólagosan az,
hogy *van ok a félelemre*.

Lehet kacagni, lehet szörnyülködni, de egyiket sem javaslok. [...] A Magyar Gárda természetesen nem szabad országot szeretne, hanem egy militarizált, kollektivizált, hierarchikus, tekintélyuralmi, öncélú, polgárait önmaga alá rendelő államot, mely

¹⁵ Fontosabb, vagyis ismert, mert a kormánypárt első vonalába, a kormányba vagy ismert közéleti személyiségek közé sorolható.

egymagában áll a világban, a Szent Korona-alkotmány talaján, kívül az Európai Unión, a NATO-n, az eszmék, a tőke és az emberek szabad áramlásán. Olyat, ahol faji alapon, külön törvényekkel és külön rendőri egységekkel üldözik a cigányságot, s ahol kisöpörhetik a nyilvánosságból, ami az ő fölfogásuk szerint a nemzet sérelmére van [...] (Révész Sándor, Népszabadság, augusztus 4.)

Osztom azok véleményét, akik szerint a Magyar Gárda életre hívása magában hordozza annak közvetlen veszélyét, hogy sérülhetnek legfontosabb közös értékeink: az emberi méltóság tisztelete, a félelem nélküli hétköznapihoz való jog, egymás kultúrájának, származásának és világlátásának tisztelete. [...] A heves reakciók érthetőek, mert az antiszemitizmus és a kirekesztő gyűlölet jelenségei évek óta itt kopogtatnak az ajtókon. Nem engedhetjük, hogy átlépjék a küszöböt. (Gyurcsány Ferenc levele a legfőbb ügyészhez, augusztus 22.)

Nos, mindennek hallatán immár bizonyosra vehetjük: igenis paramilitáris csoportosulással van dolgunk. Ami azért ijesztő, mert tudjuk, hogy ilyen szervezetek diktatúrában jönnek létre – vagy olyan demokráciában, amelyet épp az inkriminált csapatok szeretnének önkényuralmi rendszerré deformálni. [...] Nem vitás, a Magyar Gárda létrejöttével a hazai politikai kultúra egyfajta vízvázalathoz érkezett; és ezzel még a parlamentáris jobboldalon is tisztában vannak. (Mészáros Tamás, 168 Óra, augusztus 23.)

(3. „A Fidesz nyíltan összekacsint a szélsőjobboldallal”) – Az MSZP (és az SZDSZ) kommunikációjának régóta visszatérő eleme a Fidesz és a radikális, illetve szélsőjobboldal összeszemosása, amit időről időre sikerrel tud felhasználni legnagyobb jobboldali ellenfelével szemben. A mérsékelt és a radikális jobboldal közötti határvonalak elmosása szintén azért lehet alkalmas a baloldal bázisának megerősítésére, mert egy szélsőjobboldali¹⁶ csoportokkal „összejátszó” ellenség képének kialakítása félelmet kelt a demokratikus elkötelezettségű, a radikális jobboldal jelenlétével kapcsolatban hagyományosan igen érzékeny, és a szélsőségekkel szemben határozottan elutasító baloldali szavazótáborban, így az még népszerűtlen miniszterelnöke mögött is szorosabbra zárja sorait. (Eközben a baloldal érzékenységének és aggodalmának intenzitása elnyomta, illetve eljelentéktelenítette a jobboldali értelmiség hasonló megnyilvánulásait.)

Hozzá kell tenni, a radikális jobboldali, parlamenten kívüli Jobbik és a legnagyobb ellenzéki párt összeszemosását jelentősen könnyítették a két szervezet közötti tényszerű együttműködések (önkormányzatokban, polgári körben), illetve vezetőik korábbi nyilatkozatai. Utóbbiak közül a legtöbbet hivatkozott Orbán Viktor azon interjúja, amelyben azt mondja, bátorító szeretettel nézi Vona Gábor (egész pontosan a jobbikos fiatalok) ténykedését, illetve szintén a pártelnök egy nyilatkozata, amelyben a Demokrata cí-

¹⁶ A magyar baloldal a radikális jobboldalt szélsőjobboldalinak is nevezi.

mű lap előfizetésére szólítja fel szimpatizánsait.¹⁷ A politikusi nyilatkozatok esetén ezek a hivatkozási pontok többnyire nem kerülnek elő explicit módon, egyértelmű utalások azonban történnek a „nyilvánvaló” összefüggésekre.

Nem a Jobbik az ijesztő, hanem a hátszél, amit kap. (Fleck Zoltán, Klubrádió, augusztus 9.)

Demokratikusan gondolkodó ember nem nézheti tétlenül a jobbközép és a szélső-jobboldali Jobbik összebútorozását. [...] Vona Gábor egy polgári körben dolgozott Orbán Viktorral, a lelki rokonság pedig többször egyértelművé vált, valamint a Fidesznek sok „meghálálnivalója” van a Jobbik felé, most néhány tartozást leróhatnak. (Varga László, MTI, augusztus 14.)

Fidesz és a Jobbik közötti különbség abban áll, hogy „utóbbi parlamenten kívüliként nyíltan kimondja, amit gondol, a Fidesz pedig sunyin asszisztál hozzá”. (Demszky Gábor, MTI, augusztus 18.)

Ezzel szemben a magyar jobboldal ebben a kérdésben is kétlelkű. [...] A jelek szerint fél eltávolodni a nem demokratikus, arisztokratikus, monarchikus hagyományoktól. Tartózkodik attól, hogy világosan beszéljen a köztársaság polgári, demokratikus meggyőződéséről. (Gyurcsány-blog, augusztus 23.)

A Fidesz nyilvánvalóan nem tehet úgy, mintha semmi köze nem lenne ahhoz a Jobbikhoz, amelyet máskülönben szövetségeseként kezel az önkormányzatokban. [...] Még kevésbé lehet elmaszatozni a Fidesz képviselőjének, Wittner Máriának a szerepét, aki kifejezetten Orbán Viktor jóvoltából, méghozzá a pártlista igen előkelő helyéről jutott be a Parlamentbe. (Czene Gábor, Népszabadság, szeptember 1.)

(4. „A Fidesz elhatárolódás helyett azonosul a Magyar Gárdával”) – Ahogy az előző pontban láthattuk, számos nyilatkozatban történnek utalások a Fidesz és a radikális jobboldal kapcsolódási pontjaira, megjelenik azonban emellett – ha nem is olyan erőteljesen – egy új dimenzió, amely a Fideszt a Magyar Gárda közvetlen támogatójaként igyekszik feltüntetni. Ennek a narratívának öt főbb eleme van: 1) a Honi Gárda javaslata; 2) a Fidesz képviselőjének (Wittner Mária) részvétele és 3) a gyakran általánosítva jobboldali érzelműnek tekintett keresztény történelmi egyházak közreműködése az avatónepségen; 4) zavaros és ellentmondásos nyilatkozatok a Fidesz részéről a Magyar Gárdával kapcsolatban, „kettős beszéd”; 5) a Fidesz politikája vezetett a Magyar Gárda létrejöttéhez.

¹⁷ Igaz, ez a vizsgált idézetekben úgy jelenik meg, mintha Orbán Viktor kedvenc lapjának nevezte volna az említett újságot. Nem említik a vizsgált szövegek, hogy a Fidesz elnöke emellett a Heti Válasz és a Magyar Nemzet előfizetésére szólított, valamint azt, hogy a Jobbik ebben az időszakban (2002) még párttá sem alakult.

A Fidesz „politikai ütemérzéke” (Nyakó István, augusztus 12.) valóban nem túl szerencsés, amikor a Jobbik kezdeményezésének bejelentése után újra előáll korábbi, egy úgynevezett Honi Gárda felállítására vonatkozó javaslatával. A hadsereg részeként, önkéntes alapon működtetni kívánt szervezet ötlete ugyanis könnyen összekeverhető a Magyar Gárdával, a baloldali nyilatkozatok és írások pedig nem is igyekeznek megkülönböztetni a két szervezetet.¹⁸ A történelmi egyházakat a baloldal immár természetes módon köti a jobboldal vezető erejéhez, Wittner Mária esetén pedig a képviselői jogállás teremt alapot a gárda mögött álló Fideszes támogatás „bizonyítására”.

A Fidesz véleménye nem elhatárolódás, hanem egyfajta együttműködés, bebújás a jog mögé. (Göndör István, augusztus 6.)

Amennyiben a Fidesz-kezdeményezés bármiben is a Magyar Gárdát törvényesítené, az MSZP nem fogja támogatni az elképzelést [...] az emberek fejében összekeveredhet a Honi és a Magyar Gárda, s én bízom abban, hogy ez nem valamiféle szerecsenmosdás és baráti segítségnyújtás stratégiai partnerüknek. (Nyakó István, augusztus 12.)

Mások közülük azért sejtik, hogy a szélsőjobb legújabb szervezkedése talán nem teljesen független a Fidesz némely köreitől – hiszen vannak róla elképzelései, hogyha a vezérkar egységesen helytelenítené a gárdásdit, volnának eszközei a megakadályozására. [...] Mi több, sokan gondolják úgy, hogy maga a Jobbik sem vágott volna bele a dologba, ha számítania kellett volna a legnagyobb ellenzéki párt komoly rosszallására. (Mészáros Tamás, 168 Óra, augusztus 23.)

A Fidesz egyes frakciótagjai, illetve a Fideszhez közvetlenül kapcsolódó személyek magatartása táplálja a Magyar Gárda megalakulását, létét. (Budai Bernadett, augusztus 26.)

(5. „*A Fidesz diktatórikus párt*”) – Kialakult a magyar politikában egy olyan, széles körben elfogadott vélekedés, mely szerint „a Fidesz nem eléggé elkötelezett a demokratikus értékek védelme mellett, pártszervezete erősen hierarchikus, vezetője pedig autoriter, tekintélyelvű személyiség”. Ez a diskurzus a Fidesz kormányzása idején kezdődött, és (akkori) leggyakoribb hivatkozási pontjai a háromhetenkénti parlamenti ülésezés, a kétéves költségvetés, illetve az ellenzék által kezdeményezett vizsgálóbizottságok működésének ellehetetlenítése voltak.

Figyelemre méltó, hogy a Magyar Gárda-ügy kapcsán sorra kerülnek elő ismét ezek az érvek, noha az esetek többségében nem hozhatóak szoros összefüggésbe a szerző/nyilatkozó mondanivalójával.

¹⁸ Igaz, az ötlet felelevenítésekor kezdetben több MSZP-s politikus, maga Szekeres Imre is a javaslat mellé áll, s támogatásáról biztosítja az ellenzéki pártot.

Az ilyen párt vakságra szoktatja híveit, hogy könnyebb legyen őket elkeverni vágyott világuk ellenségeivel. (Révész Sándor, Népszabadság, augusztus 4.)

A Fidesz mérsékeltebb szárnyának nincs hatása a vezéreszményre és fundamentalizmusra építő pártjára: nem beszélnek egy nyelvet, ez már nem az ő Fideszük. Hanem egy olyan vezérpárt, amelyik azért nem irtózik a vele szövetséges ultraradikálisoktól, mert nemzetmentő ideálképeik igencsak közel kerültek egymáshoz. És együtt élük át a radikalizmus élményét. (Mészáros Tamás, 168 Óra, augusztus 23.)

Amelynek a vezére [a Fideszé] sohasem habozott – amennyire kellett s lehetett – ki- és felhasználni a radikális erőket, a radikális módszereket. Aki az utcát, a közvetlen demokráciát, a nép igazát tekinti és hirdeti legitimnek a szabad választással, a parlamenttel, a köztársaság alkotmányával szemben. Aki évek óta latolgatja és lebegteti a törvényes kormány elleni lázadás lehetőségeit. Aki élen jár a politikai ellenféllel szembeni féktelen gyűlöletkeltésben: ő adja a hangot, ő diktálja a tempót. (Debrezzeni József, Népszava, augusztus 25.)

(6. „Fontos társadalmi szereplők támogatják a Magyar Gárdát”) – Több társadalmi szervezet is (például MEASZ, MAL, Mazsihisz) a baloldalával egyező véleményének adott hangot a Magyar Gárda kapcsán, vannak azonban fontos társadalmi szereplők, amelyek nem állnak be az „elhatárolódók sorába”. Ilyen Súlyom László köztársasági elnök, valamint a három nagy keresztény egyház. Közös bennük, hogy már jóval a Magyar Gárda-ügyet megelőzően váltak egy, a Fidesszel kapcsolatos diskurzus részévé, amennyiben a baloldal az ellenzék pártfogóiként kezdte emlegetni őket. A gárdát illetően azt a képet igyekszik kialakítani ez a diskurzus, mely szerint az államfő hallgatása morálisan elfogadhatatlan és a radikális szervezetet akaratlanul is támogató magatartás, az egyházak cinkossága pedig nemcsak a keresztényekkel, hanem az egész társadalommal szemben elkövetett hiba.

Őn nem határolódott el egyértelműen az ablaka alatt zajló eseménytől, csupán dodonai módon üzent „a félelmet keltőknek”, és a „félelemmel manipulálóknak” is. E kétértelműség a magyar köztársasági elnök és a Magyar Gárda közötti partnerség látszatát keltheti. (Tizenhárom civil értelmiségi levele Súlyom Lászlóhoz, augusztus 26.)

A köztársasági elnök némajátéka minimum elgondolkodtató. Igaz, nem először fordul elő, hogy hallgat, amikor azt remélnénk, szólni fog. [...] Tegyük úgy, mintha ez a dacos szűkszavúság valamilyen végtelékig kiegyensúlyozott elvi állásfoglalás lenne? [...] Ez nem mérlegelés, ez balanszírozás. Nem lehet nem észrevenni. [...] Félő, hogy bölcsnek hitt hallgatásával akaratlanul is cinkosságot vállal. [...] Nincs kétségem: Súlyom László demokrata. De olyan demokrata, akit személyes felelősség terhel, ha a fekete jelmezből folytatódik. (Mester Ákos, 168 Óra, augusztus 30.)

Nem hiszem el, hogy Ön – az emberi méltóságot, mint első számú alkotmányos értéket valló jogtudós – államférfiként egyenlő mércével méri és ítéli el azokat, akiknek céljuk az embertársaikban való félelemkeltés, azokkal, akik a valóságosan megfélemlítettek helyzetét esetleg a manipuláció eszközeként használják. (Halmai Gábor levele Sólyom Lászlóhoz, ÉS, augusztus 30.)

Talán jó lenne, ha az egyházak kármentőnek remélt semmitmondásban reménykedő stratégiái nem csupán azt mondanák, hogy egy papjuk aktív jelenléte, szakszerű szer-tartása nem azonos az egyház képviselőjével, hanem – tájékozódva, hogy embereik mire is kívánták adni vallásuk áldását – világosan és mértékadóan döntenének, és ki-nyilatkoztatnának. Akár azt, hogy áldásukat adják az áldásra. Esetleg – történelmi ta-pasztalataik okán is – kijelentenek: azokon a zászlókon nincsen, nem lehet áldás. (Horváth Zoltán, hvg.hu, augusztus 29.)

Döbbenetes látni, hogy most magukat kereszténynek nevezők is felsorakoznak az árpádsávós zászló alá. [...] Elkészerítő volt látni a Magyar Gárda avatásához asszisztáló keresztény papokat. [...] Lehet vitatkozni azon, hogy támogathatnak-e az egyházak konzervatív politikai pártokat. A régi demokráciák tanulsága szerint az egyház akkor jár el bölcsen, ha felülemelkedik mindenfajta pártpolitikai küzdelmen. De egyházi személyek és keresztény hívők asszisztálása szélsőjobboldali akciókhoz a keresztény tanítás és a krisztusi szeretetparancs nyilvánvaló tagadása. (Hegyi Gyula, Népszava, augusztus 30.)

(7. „Egyedül a baloldal lehet képes megmenteni a nemzetet”) – A következő diskurzusnak két vetülete van, és a Magyar Gárda-ügy kapcsán mindkettő fontossá is válik a közbeszédben. Az elsőnek a rendszerváltás előtti időszakra nyúlik vissza az eredete, lényege pedig az, hogy a baloldal – úgy is mint az állam megtestesítője, és úgy is mint a társadalom képviselője – azt az erőt jeleníti meg, amely egyedülként képes a nép érdekeit felismerni és asze-rint cselekedni – bármilyen kihívással álljon is szemben.

A második narratíva már a demokratikus átmenet után keletkezett, az 1990-es évek elején. Eszerint a demokratikus – a baloldal értelmezésében a baloldali-liberális – értékeket valló politikai csoportoknak (vagyis az MSZP-nek és az SZDSZ-nek)¹⁹ kötelessége a szélsőségek elleni összefogás és egységes fellépés.²⁰ Különös szerepe van ez utóbbinak a Magyar Gárda megjelenésekor is, hiszen a koalíciós kormányzást rengeteg feszültség terheli, a közös ellenségkép viszont segít „összezárni a sorokat”. Megjelenik e kontextusban még egy érdekes motívum: a jobboldal felé tanúsított megértés és segítségnyújtás igénye, annak érdekében, hogy az végigmelessen megkezdett útján és – ha-sonulva a baloldalhoz – elfogadja annak értékeit.

¹⁹ Lásd erről SZABÓ: *I. m.*, 7.

²⁰ Ez a szemlélet a Demokratikus Charta alapítása környékén jelent meg először, s az azóta eltelt időben többször vált hivatkozási ponttá az úgynevezett balliberális értelmiség számára. (Lásd pl. BAUER Tamás: *A jobboldal, a szocialisták és az SZDSZ*, Élet és Irodalom 2008/36.)

Itt ismét a múlt csatázik a jövővel. Az teljesen nyilvánvaló, hogy a magyar baloldalnak folyamatosan el kell utasítani a köztársasági eszmével szemben álló törekvéseket. (Gyurcsány-blog, augusztus 23.)

Az MSZP-nek és az SZDSZ-nek viszont kutya kötelessége, hogy addig ne szálljon le a Fideszről, amíg nem szakítja meg a tényleges vagy hallgatólag együttműködést a szélsőjobbal. (Czene Gábor, Népszabadság, szeptember 1.)

A fasizmus térnyerése ellen mindazokkal össze kell fognunk minden párton belül, akik ezt az ügyet pártpolitika fölötti, közös magyar kötelességnek tartják. (Bitó L[ászló]., 168 Óra, szeptember 14.)

Eddig a pontig minden demokrata egyetért. Abban már nem okvetlenül, hogy miben is álljon a cáfolat. [...] A Fidesz nem látja, nem akarja látni, hogy náciveszély van: Jó lenne, ha mindenki fasisztát látna a fasisztákban; jó lenne, ha a maroknyi fasisztán kívül mindenki antifasiszta volna. Érzéketlenségre vallana azonban elvárni, hogy minden jobboldali választó álljon az antifasiszta oldalra, de tüstént. [...] Úton vannak, hosszú út áll előttük, támogatni kell. (Kis János, Népszabadság, szeptember 15.)

(8. „A Magyar Gárda rontja hazánk nemzetközi megítélését”) – Külföldi példák vagy más országok véleménye gyakran lehet alkalmas arra, hogy egy-egy politikai szereplő saját álláspontjának megerősítésére, alátámasztására vagy éppen a veszélyérzet fokozására használja fel azokat. Kijelenthető, hogy ez a Magyar Gárda esetén különösen ésszerűen bekövetkező lépés volt a baloldal részéről, hiszen a szélsőséges csoportok meg- (pontosabban el-) ítézésében létezik egyfajta „nemzetközi konszenzus”, illetve a hagyományosan internacionalista baloldali pártok egyébként is gyakran nyilatkoznak meg egymás segítése érdekében.²¹ Megjelenik még e diskurzusban a szomszédos országokkal való viszonyunk miatti aggodalom motívuma is.

Itt nem magyarok félnek, hanem Európa fél. (Nyakó István, Klubrádió, augusztus 25.)

A Magyar Gárda megalakulása riasztó sajtóvisszhangot keltett külföldön. (Dávid Ibo-lya, augusztus 28.)

Lehet persze feszegetni, hogy mindez kinek az érdekét szolgálja, de mindenkinek figyelmébe ajánlom, hogy a Magyar Gárda megalakulása egy hét alatt egész Európában figyelmet keltett. Önmagát konzervatívnak mondó napilapok kertelés nélkül azt mondták, kétségtelenül a legnyomorultabb náci jelkép használatára emlékeztet mindaz, ami történik. (Gyurcsány-blog, augusztus 30.)

²¹ Lásd pl. az Európai Szocialisták Pártjának közleményét augusztus 27-én a Magyar Gárdával kapcsolatban.

III. Összegzés

A dolgozat alaptézise az volt, hogy a félelem érzelmi motívuma, illetve a félelemkeltés eszköze a politikai identitásképzés, véleményformálás és mozgósítás fontos mozgatórugói. Arra a kérdésre kerestem a választ, hogy megfigyelhető-e mindez a magyar belpolitikában. Vizsgálódásomat egy közelmúltbeli ügyre, az úgynevezett Magyar Gárda-ügyre szűkítettem le, melyen keresztül a baloldal kommunikációjának egyes elemeit igyekeztem megfigyelni – középpontba helyezve a félelem-motívumot.

Megállapítottam, hogy a politikai kommunikáció és a politikai valóság egymással elválaszthatatlanul összefonódó fogalmak, mivel az egyes események nem önnön súlyuknál fogva, hanem a róluk folytatott párbeszéd révén válnak politikai tényezővé. Igaz ez a Magyar Gárdára is, amely egy alacsony támogatottsággal rendelkező, parlamenten kívüli párt szervezeteként nem csupán a politikai uborkaszegzonnak vagy alapító okiratában megjelölt céljainak köszönhetően keltett ekkora médiavisszhangot, hanem vezető politikusok, értelmiségi véleményformálók és más közéleti szereplők megnyilvánulásainak következményeképpen. Kijelenthető, hogy az ügy „felpörgetésében” döntő szerepe volt a baloldal egységes és intenzív kommunikációjának, melynek ívét a több szintéren, több szereplő részvételével zajló, sokféle hangsúlyt alkalmazó értelemadások adták.

A nagy médiavisszhangnak természetesen nem önmagában van jelentősége: az arányok és a kommunikáció tartalma együttesen nyernek értelmet a választópolgárok gondolkodásában. Esetünkben így a médiafigyelmet és a baloldal által kommunikált üzeneteket egyszerre kellett megfigyelnünk ahhoz, hogy lássuk, hozzájárulhattak-e a kérdésben megfogalmazott érzelm kialakulásához. A megfigyelés során *napirendi fontosságát* vizsgálva azt láttuk, hogy az egyértelműen tematizálta a kijelölt időszakot, amihez hozzájárult az is, a baloldalnak érdekében állt az ügy napirenden tartása. A tematizáció *tartalmának* (a téma keretezésének) vizsgálatához az adott időszak közéleti diskurzusait figyeltük meg, melyeknek fontos alkotóeleme volt a félelem kérdése, illetve a „mi” és „ők” csoportok meghatározása.

Vizsgálódásomat – és a magyar politikai rendszerre vonatkozó ismereteimet – összegezve az alábbi következtetésekre jutottam.

1. A baloldali-liberális politikai elit (amelynek tehát egyaránt részei a hivatásos politikusok és az értelmiségi-véleményformálók) Magyar Gárdával kapcsolatos cselekvéseit²² három tényező motiválta: létezik *egyrészt* egy valós (és hagyományos) *félelme* a radikális és szélsőjobboldal megerősödésétől. *Másrészt* aktuálpolitikai *érdekeinek* a koalíciós kötés erősítése, a kormányzat kompetenciájáról alkotott kép javítása és saját szavazói bázisának összefogása felelt meg. *Végül* a gárda-ügy lehetőséget teremtett számára a legerősebb politikai *ellenféllel* szembeni kommunikációs offenzívára. E három motiváció a nyelvi valóságkonstruálás során egy fókuszált céllá tudott összegződni, mely cél a vizsgált szövegek alapján a veszély és a félelem érzetének megteremtése és mélyítése, az elérhető legszélesebb körben.

²² A cselekvés fogalma alá tartozónak véve itt a beszédet és az írást is – ahogy a diszkurzív szemlélet elvárja.

2. E diszkurzív tér egyik legfőbb jellemzője, hogy morális határvonalat húz a két oldal közé (*mi és űk*), melynek csupán egyik vagy másik oldalára lehet helyezkedni, ettől eltérő dimenzió azonban nem lehetséges (lásd Sólyom László megítélését). Mind a két oldalon fontos személyek, szervezetek jelenítik meg a diskurzusok révén kialakított tartalmakat (lásd pl. Nyugat-Európa, civil szervezetek, állami intézmények az egyik, illetve egyházak, Fidesz-közeli értelmiségiek a másik oldalon).

3. A jobboldal eközben kommunikációs és politikai téren is egyfajta csapdahelyzetbe került, hiszen a bemutatott diszkurzív teret nem ő teremtette, így – próbálkozásai ellenére – nem igazán tudta azt befolyásolni sem. Pedig az „elhatárolódás” kifejezés tudatos kerülésének több racionális oka is volt a jobboldal részéről: nem kívánta legitimálni a fasisztaveszélytől való félelem megalapozottságát, melyre a baloldal próbálta felhívni a figyelmet; nem akart a baloldal felszólításának a baloldal által meghatározott formában eleget tenni; illetve nem szeretett volna táborra jobb széléről szavazatokat veszíteni. Mindezt azonban nem tud(hat)ta a baloldal számára is kikezdzhetetlen módon „elbeszélni”, hiszen a diskurzus a faszizmus elleni küzdelem erőterében zajlott.

4. Ahogy a bevezető alapvetései között már szerepelt, a fentiekben bemutatott jelenség állampolgárokra gyakorolt hatása nem – vagy csak nagyon nehezen – mérhető, így nem állíthatom, hogy a Magyar Gárdát övező kommunikációs környezet hatással volt az emberek félelemérzetére. Azt azonban kijelenthetjük, hogy az előző fejezetben bemutatott kommunikációs szelekció és intenzitás a diszkurzív elemekkel kiegészülve olyan narratívát alkottak, amely elősegíthette a Fidesszel és a Magyar Gárdával szembeni félelmek kialakulását (ellenségkép), illetve a negatív egyéni és csoportidentitás megteremtését. Ugyanis: a vizsgált tényezők megfeleltethetők bizonyos céloknak (a. baloldal összefogása); a beazonosítható eszközök alkalmasak a félelemkeltésre (diszkurzív elemzés); illetve a politikai elit véleménye hatással van a társadalom gondolkodására (például média- és közéleti napirend kapcsán).

A szervezetről szóló vita többek között azért is lehetett ilyen nagy súlyú a politikai közbeszédben, mert a bal- és jobboldal közötti egyik alapvető és törésvonalképző diszkurzív konfliktust is megjeleníti. A kádári konszolidáció konfliktuskerülő politikai kultúrájában szocializálódó idősebb, főleg baloldali szavazótábor attitűdje bármilyen radikalizmussal kapcsolatban éles különbségeket mutat a fiatalabb, a konfliktusokat inkább elfogadó és inkább jobboldali csoportokéhoz képest.

Érdekes és a bemutatott jelenséggel összefüggésbe hozható további kérdés, hogy vajon növekedett-e Magyarországon a radikális szervezetek korábban kimutatható igen alacsony támogatottsága. A dolgozat szerzőjének véleménye szerint a Magyar Garda megjelenése kapcsán a radikális jobboldal domináns csoportjaira irányuló médiafigyelmet, s ezáltal ismertségük, népszerűségük, legitimitációjuk növekedése hozzájárulhatott támogatottságuk növekedéséhez is. A kérdés valódi vízváltója minden bizonnyal a 2009 nyarán esedékes európai parlamenti választás lesz, melyen a Jobbik önálló listát állít. (Addig is sokatmondó adat lehet, hogy a IX. kerületi időközi képviselő-választáson a Jobbik jelöltje 8,5%-ot szerzett az első, érvénytelen fordulóban.) Annyi mindenestre biztosnak tűnik, hogy ilyen hosszas és jelentős tematizáló hatás után a közvéle-

mény nem fogja egy hamar elfelejteni a Magyar Gárda ügyét, amely beágyazódott annyira a köztudatba, hogy – amennyiben valamely politikai igény úgy kívánná – néhány hívószóval aktualizálni lehet a bemutatott diskurzust.

További felhasznált szakirodalom

BAYER József: *A politikatudomány alapjai*, Napvilág, Budapest, 1999.

ENYEDI Zsolt: *Pártpolitika a kommunista világban és Nyugat-Európában*, Politikatudományi Szemle 2004/3.

KISS Balázs: *Politikai kommunikáció. Szöveggyűjtemény*, Rejtjel, Budapest, 2000.

LÁNYI Gusztáv: *Lélek(tan) és politika = Bevezetés a politikai pszichológiába*, Józseveg Műhely, Budapest, 2001.

Gianpietro MAZZOLENI: *Politikai kommunikáció*, Osiris, Budapest, 2002.

Michael OAKESHOTT: *Politikai racionalizmus, Új Mandátum*, Budapest, 2001.

Rádió műszeres beállítása, 1925